

‘El violí d’Auschwitz’ tomba fronteres

Maria Àngels Anglada ha obert les portes de “Le Livre de Poche” a la literatura catalana actual. Amb ‘El violí d’Auschwitz’ i ‘Quadern d’Aram’, ha emprès una carrera internacional.

EL TEMPS

Maria Àngels Anglada (Vic, 1930 - Figueres, 1999) s'ha convertit en una de les autores més universals de la literatura catalana. A França, *El violí d'Auschwitz* hi ha causat un gran impacte.

Per primera vegada en el mig segle larg d'història, la mítica col·lecció “Le Livre de Poche”, la més popular entre els lectors francòfons, publica un autor català. A principi del mes d'abril arribava a les llibreries franceses –i a totes les que, repartides pel món, tenen secció de llibre francès– *Le Violon d'Auschwitz*, de Maria Àngels Anglada (Vic, 1930 - Figueres, 1999).

És un èxit sense precedents per a la literatura catalana i confirma l'impacte assolit per la primera edició francesa de la novel·la. L'editorial Stock la va publicar el mes de juny passat i se n'han venut, abans de passar a butxaca, 30.000 exemplars.

La delicada prosa de M. Àngels Anglada ha mantingut la seva màgia en francès. Ho demostra l'èxit de públic i de crítica del relat ambientat en un camp de concentració nazi, i també la bona acollida rebuda entre els llibreters.

Ara, aquests llibreters ja han començat a recomanar *Le cahier d'Aram*, versió francesa del *Quadern d'Aram*, novel·la que l'autora va dedicar al genocidi armeni. L'acaba de traduir Stock, també, i es va començar a distribuir a mitjan abril. La versió francesa dels dos textos és de la mateixa traductora, Marianne Millon.

La llibreria Atout Livre de París, per exemple, ha inclòs a la seva web una ressenya elogiosa de *Le cahier d'Aram*, que qualifica de “novel·la polifònica brillant”, ressenya redactada pel llibreter de la casa, David Rey.

“Escrita poc després de *Le Violon d'Auschwitz* (a Stock, també) –diu la nota de recomanació de la llibreria– i participant de la mateixa reflexió sobre els absurds dels genocidis, gaudeix de la mateixa elegància expressiva, de la mateixa poesia punyent, virtuts inherents a l'estil d'aquesta autora remarcable.”

Propaganda del ‘Cahier’. L'editorial Stock ha aprofitat la incorporació de *Le Violon d'Auschwitz* a “Le Livre de Poche”, on es ven a només 6 euros, per reforçar la campanya de promoció del segon llibre. Els exemplars avancen, en apèndix, el primer capítol de *Le cahier d'Aram* i, a la pàgina interior de la contracoberta, n'apareix fotografiada la coberta, acompanyada d'aquesta citació: “Més que una novel·la sobre el genocidi armeni, un homenatge que la literatura ret a tots els exiliats de la història.”

“Le Livre de Poche” ha incorporat aquest mes *Le Violon d'Auschwitz* i *Stock*, *Le cahier d'Aram*.

A més, el volum inclou una selecció dels altres títols de “Le Livre de Poche” dedicats a la Shoà i la deportació: llibres de Primo Levi, Anna Frank, Georges Moustaki i Simone Veil, entre més.

Finalment, la citació que ha escollit “Le Livre de Poche” per incloure a la contracoberta de *Le Violon d'Auschwitz* és un fragment de la crítica de Laure Mentzel al diari *Le Figaro*, on es parla de “llició d’harmonia”.

L’editorial en tenia moltes per a triar. Per exemple, la de Frédéric Vitoux al setmanari *Le Nouvel Observateur*: “És difícil d’evitar les falses notes amb el tractament novel·lesc dels camps d’extermini. És el repte reeixit de la gran novel·lista catalana Maria Àngels Anglada (1930-1999) que va escriure aquest *Violon d'Auschwitz* amb un rigor documental tan colpidor com la seva imaginació dramàtica.”

O bé la de Thierry Guinhut, a la revista trimestral de literatura *Le Matricule des Anges*: “No podem esperar que aquesta breu novel·la, que té el mèrit de la concisió, colpeixi per la riquesa de la seva escriptura, però el grau d’emoció és alt, com si no en restés, de tots aquests mots, en dir-los, més que la qualitat sonora i la musicalitat d’una obra d’art.”

El paper dels llibreters. Els llibreters, que a França tenen un gran predicament com a lectors amb criteri, han fet un paper important en la promoció de *Le Violon d'Auschwitz*, llibre que, a l’hora de pensar en una divulgació en massa, havia de superar contratemps diversos.

El primer, el fet que l’autora sigui morta i, per tant, no pugui participar en la promoció del llibre. El segon, que la literatura catalana sigui desconeguda pel gran públic francès, una part important del qual identifica el català amb el *patois*. I, finalment, que, a diferència de la major part de llengües amb estat –de l’anglès a l’italià, del rus a l’espanyol o el portuguès, per exemple–, hi hagi molt pocs filòlegs i docents –gremi determinant a l’hora d’imposar un autor– que hagin estudiat la llengua i la literatura catalanes.

Per totes aquestes raons, va costar uns quants anys que les editorials importants s’interessessin per l’autora i per la novel·la. La promoció feta per l’agent literària d’*El violó* va començar l’any 2002 i fins el 2008 no se’n van obtenir els primers resultats importants.

“Van ser set anys de picar pedra”, ens diu Anna Soler-Pont. Una de les decisions preses per fer conèixer millor el text entre els editors de tot el món va ser traduir-lo a l’anglès. Es tractava que l’editor pogués llegir el text per tal que

quedés seduït per la prosa de M. Àngels Anglada, com va passar.

Semblava, en un principi, que l’editor de fora era poc sensible. Però, de la nit al dia, l’interès per adquirir els drets es va precipitar, fins al punt que l’agent literària va haver de posar el llibre a subhasta, procediment que s’aplica quan hom té la seguretat que hi ha diversos editors d’un país disposats a competir de valent per adquirir els drets de traducció d’una obra.

Impuls gironí. L’editora de la col·lecció estrangera de Stok, Marie-Pierre Gracedieu, impressionada per la bellesa de la prosa i el poder d’evocació de l’autora, va creure necessari, d’acord amb l’agent literària, Anna Soler-Pont, un cop amb la traducció a les mans, de cridar l’atenció dels llibreters sobre la novel·la. La idea que va tenir va ser de demanar a un llibreter català que escrivís una carta de recomanació.

Ho va demanar a Guillem Terribas, de la Llibreria 22 de Girona, que va acceptar complagut i honorat, atès que admira especialment l’autora i la coneixia personalment. L’escriptora havia presentat molts dels seus llibres a l’establiment gironí.

Com se sap, M. Àngels Anglada, nascuda a Vic, vivia a Figueres –ben a prop de Girona–, des dels anys 60, ciutat de la qual va ser nomenada filla adoptiva, i visitava sovint Girona. La seva amiga Dolors Condom i Gratacòs, companya dels anys de la universitat, era professora de llatí de la Universitat de Girona. L’any 1995, *El violó d'Auschwitz* va rebre el guardó de millor novel·la catalana del 1994, per votació popular, en el marc dels premis gironins Prudenci Bertrana.

La relació d’amor entre l’autora i Girona es reforçà amb llaços acadèmics, cinc anys després de la seva desaparició. L’any 2004, la Universitat de Girona va crear la càtedra M. Àngels Anglada. La càtedra promou estudis sobre l’escriptora que li dona nom, sobre la influència dels clàssics en la cultura catalana i sobre la relació entre la literatura i el paisatge, dos aspectes estretament relacionats amb l’obra de l’escriptora. La dirigeix Mariàngela Vilallonga, catedràtica de filologia llatina.

A l’escrit que va elaborar el llibreter Terribas, i que va ser distribuït per l’editorial entre els llibreters francesos,

es recordava que *El violí d'Auschwitz* havia venut 100.000 exemplars en l'original català.

El llibreter, més que parlar del llibre, va decidir de presentar l'autora. Amb aquestes paraules: "Era una dona molt culta i sensible, de conversa agradable i amb un to de veu molt suau. Amant del món dels clàssics grecs i romans. Això ho va deixar palès en diverses obres. També va conrear la poesia en diverses ocasions."

I amb relació a les novel·les sobre el genocidi nazi i turc, va escriure: "La seva sensibilitat i el seu compromís amb la societat, la va portar a escriure i expressar el dolor de la repressió i la intolerància de la nostra civilització."

Èxit internacional. L'èxit francès de M. Àngels Anglada forma part d'un èxit internacional. La seva contribució a la literatura de l'Holocaust ja es pot llegir en italià, castellà, portuguès (Brasil), grec i alemany.

El mes d'agost ha de publicar-se'n l'edició americana. La presentarà l'editorial Bantam Dell, del grup Random House, grup que posseeix els drets mundials de la novel·la.

Durant el 2010 també apareixerà a Holanda i, posteriorment, a Polònia, Romania, Portugal, Israel i Sèrbia.

De la segona novel·la, *Quadern d'Aram*, a més de França, se n'han venut els drets a Itàlia i a Grècia, de moment, i fa dos anys que es va traduir a l'armeni. Però l'agent literària espera que es repeteixi el cas francès, és a dir, que tots els països que descobreixin *El violí d'Auschwitz* acabin traduint-la, també.

Adaptacions al cinema. L'any 1994, l'escriptora va signar un contracte amb el productor Andrés Vicente Sánchez per cedir els drets d'*El violí d'Auschwitz*. El projecte per a fer-ne una versió cinematogràfica es va desestimar el 1998. Jorge Semprún, coneixedor directe dels camps nazis i un dels grans avaluadors de la novel·la, va treballar en el guió. Segons el biògraf de l'escriptora, Francesc Foguet i Boreu (*M. Àngels Anglada. Passió per la memòria*. Pòrtic, 2003), se'n va endur una bona decepció. S'havia il·lusionat molt amb la possibilitat de veure la seva novel·la a la gran pantalla.

Però el desembre passat, un productor estranger va adquirir els drets d'adapta-

Trobada de M. Àngels Anglada amb Jacques Stroumsa, l'autèntic violinista d'Auschwitz, el dia 4 de juny del 1998, a la capella evangèlica del carrer de Brusi de Barcelona.

ció al cinema. És Sharon von Wietersheim, de la productora nord-americana Famous Overnight Film, amb base a la ciutat alemanya de Munic. Té la intenció de fer una gran producció internacional, amb estrelles de Hollywood, de l'abast d'*El pianista*, de Roman Polanski.

Això a banda, el productor Joan Mallerach ha comprat els drets de l'adaptació àudio-visual de *Les Closes*, la primera novel·la de l'autora, text basat en

la història de la família empordanesa del seu marit, Jordi Geli, de Vilamacolum, amb el qual l'autora va obtenir, l'any 1979, el premi Josep Pla, llavors de gran prestigi.

Raimon l'empeny. Maria Àngels Anglada va reconèixer que el repte de narrar l'horror dels camps nazis el va deure, en part, a Raimon, com recorda el biògraf, Francesc Foguet i Boreu. En una entrevista a l'espai *Literal* de TVE-2 de Catalunya, emesa el 15 de maig del 1992, Raimon li va comentar que havia observat que el mal no sortia mai personalitzat en les seves novel·les. Aleshores, va pensar que escriuria una novel·la on sortís el mal ben personificat.

Llavors va començar a documentar-se en ferm sobre l'Holocaust. Però abans de l'entrevista amb Raimon ja havia tingut una idea de la novel·la. La va copsar en veure a TV3, mentre passava a màquina un poema, imatges de la guerra de Bòsnia que la deixaren afligida. De la sensació d'impotència que li causà la notícia li va venir la idea que era com construir un violí en un camp de concentració.

Però la barbàrie d'Auschwitz ja la fiblava per dintre des dels primers anys 70, apunta Francesc Foguet. El setembre del 1970 va publicar el poema "Auschwitz", de Quasimodo, a *Canigó*. I quan es publica el volum de les *Cartes des dels camps de concentració*, de Pere

La nova escriptora signa exemplars de *Les Closes* a l'Ateneu Barcelonès, el 6 de març del 1979.

EL TEMPS

Cantant *Els Segadors*, a l'estrena de la seva cantata *El bruel de l'Estany*, el 15 de maig del 1983, al Palau d'Esports de Barcelona.

Vives i Clavé, es va sentir fortament impressionada per l'experiència viscuda pels exiliats catalans.

Després d'escriure *El violí*, va ocupar-se de l'èxode que patí el poble armení, amb el *Quadern d'Aram*. La història del poble armení va commoure l'autora a través dels seus poetes.

Una de les alegries que li va comportar la publicació de *El violí* la va viure el 4 de juny del 1998. En una conferència a la capella evangèlica del carrer de Brusi de Barcelona es troba amb Jacques Stroumsa, el veritable primer violí de l'orquestra d'Auschwitz, personatge que ella s'imagina a la seva novel·la sense saber si havia existit. Jacques Stroumsa, grec i jueu de Salònica, fou deportat al camp, i hi va perdre tota la família, tret de la germana Bella. Stroumsa va tocar el violí al seu davant i li va mostrar el número d'internament que duia al braç.

Les seves memòries, *Tria la vida*, van ser publicades per Columna –l'editorial de *El violí*– el 1999 en traducció d'Isabel-Clara Simó i amb un pròleg seu. El violonista i l'escriptora van establir una forta

amistat. Ell li va explicar la història de la seva germana Julia que l'autora convertí en el conte "Jacques Stroumsa", publicat pòstumament al volum *L'àngel i altres contes* (Empúries, 2000).

Número 31.740. *Le Violon d'Auschwitz* és el número 31.740 de "Le Livre de Poche". La col·lecció va ser creada el 1953 per la Librairie Générale Française, filial del poderós grup Hachette, i combinava els autors de moda del moment –seguits per un públic ampli– amb els clàssics, especialment els francesos. Els primers autors van ser Pierre Benoit, Colette, Saint-Exupéry, Gide, Zola A. J. Cronin i Hemingway.

A més del fons del grup editorial fundador, incorporava títols de més grups, com ara Albin Michel –que disposa del 20% de la Librairie Générale Française–, Grasset i Gallimard, que llavors tenia en nòmina una part important dels millors autors del moment, d'Albert Camus a Proust i Sartre.

"Le Livre de Poche" va constituir una autèntica revolució cultural. Permetia als

joves de convertir-se en lectors habituals, sense haver de recórrer a la biblioteca dels pares, si és que en tenien. El preu de venda dels exemplars no era gaire superior al d'un diari, i inferior al d'una revista. El creixement va ser constant. De 8 milions d'exemplars venuts entre els anys 1957-1958 es va passar als 28 milions el 1969. L'any 1965 la col·lecció disposava de 25.000 punts de venda.

Però l'any 1971, Gallimard va crear la seva col·lecció de butxaca, "Folio", i va deixar "Le Livre de Poche" sense una part considerable dels millors escriptors francesos del segle XX, sobre els quals encara no havien vençut els drets. Això va ser un cop molt dur per a la col·lecció. Primer, perquè li sortia una competència forta amb la qual no comptava i, després, perquè va quedar-se amb els autors de segona fila, bàsicament.

De mica en mica, va anar recuperant el carisma anterior, amb els nous autors que podien fixar les editorials que publicaven a la col·lecció. Alguns altres, com Marcel Proust, va poder rescotar-los en caure els drets. I també amb la creació de la sèrie "Les Classiques de Poche", d'edicions filològiques anotades, que ben aviat va ser acceptada pels especialistes, docents i estudiants, i que no té res a envejar a la competència directa, "Folio Classique".

Tot això ha fet que, a hores d'ara, mantingui el primer lloc de l'edició de butxaca francesa. Gairebé edita un títol nou cada dia i en reedita mil cada any. Un de cada tres llibres francesos venuts és un "Livre de Poche". Des que fou fundada, ha publicat 900 milions d'exemplars.

Una de les claus de l'èxit, com han proclamat els seus directors, és la qualitat dels exemplars, la solidesa. Cal que puguin ser grapejats, oberts matusserament, maltractats, com correspon a un llibre fàcil de dur d'un lloc a un altre, sense que es faci malbé o en saltin els fulls.

L'altra és acceptar només aquells títols que han tingut èxit previ, a les edicions corrents. El llibre de butxaca no pot ser una segona oportunitat per a un llibre fracassat, encara que hagi estat molt ben rebut per la crítica. La incorporació de *Le Violon d'Auschwitz* confirma que el llibre va assolir un tiratge notable a Stock.

Lluís Bonada